

Mamontov, A.:

A HELYISMERETI ANYAG NYILVÁNTARTÁSA A JÁRÁSI KÖNYVTÁRBAN

.....

A helyismereti kartoték tulajdonképpeni felállításához az 1955. év második felében fogtunk hozzá, amikor is a leningrádi Területi Könyvtár elkészítette a helyismereti kartotékok sémáját.

A helyismereti kartoték struktúrája a szakrendi beosztás elvére épül fel: a kartotékba kerülő anyagot a következő négy főosztályba soroltuk: 1. Természeti viszonyok és természeti kincsek; 2. A járás története; 3. A kommunizmus építése; 4. Szépirodalom.

A "Kommunizmus építése" című főosztály több mint 70 osztályból áll; ezek a helyi pártszervezetek és helyi tanácsok munkájáról, az ipar és a mezőgazdaság fejlődéséről, a közlekedés és a hírközlés munkájáról, a kereskedelemről, a kultúráról, stb. szóló sajtócikket foglalják magukban.

Az alosztályokon belül az anyagot földrajzi szempontok szerint csoportosítjuk /pl. a "Mezőgazdaság"-on belül kiemeljük konkrétan a járás kolhozait és szovhozait/.

"A járás története" című főosztály két nagy osztályt foglal magában. Ezek "A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt" és a "Szovjet időszak elnevezésű osztályok. Itt ugyancsak külön kiemeltük a következő szakcsoportokat: "Polgárháború", "A Nagy Honvédő Háború", "A tudomány, a technika és a kultúra kiváló képviselői járásunkban".

A "Szépirodalom" elnevezésű főosztály két részből áll: "Járási szépirodalmi alkotásokban" és "A helybeli írók munkássága".

A szakcsoportokon belül az anyagot fordított időrendben osztjuk be, kivéve "A szocialista munka kiváló képviselői" és "A tudomány, a technika és a kultúra kiváló művelői járásunkban" című szakcsoportokat.

Az anyag szakrendi csoportosításának elve lehetővé teszi, hogy logikus egymásutánosságban és kölcsönös összefüggésben tárjuk fel a járás éle-

tének minden egyes részét; ugyanakkor a katalóguscéduláknak fordított időrendben történő beosztása módot ad arra, hogy elsősorban a legaktuálisabb irodalmat ajánljuk.

A területi könyvtár bibliográfiai osztálya a kartoték felépítési sémájához adott magyarázatában azt ajánlotta, hogy az anyag gyarapodásának mértékében még további bontást alkalmazzunk. Így pl. az "Ipar" elnevezésű osztály könyvtárunk számára kissé általános megfogalmazásnak bizonyult. Tudnunk kell ugyanis, hogy a tájkatatót nemcsak az iparról szóló általános művek, hanem főleg azok az írásművek érdeklik, amelyek a vidék konkrét, az adott területi egységben vezető szerepet játszó iparágait ismeretik. Járásunk szempontjából ilyen vezető iparágak például az aszfaltbeton-, a papírgyártó-, a téglagyártó-, a halfeldolgozó ipar. Ennek megfelelően az "Ipar" elnevezésű osztályba olyan szakcsoportokat iktatunk be, amelyek az előbb felsorolt iparokat felölelik. A "Mezőgazdaságon" belül külön szakot létesítettünk "Állattenyésztés" címmel. /Járásunkban van ui. a hatalmas voronkovi állattenyésztő állami gazdaság./

"A könyvtárak munkája" alosztályon belül különválasztottuk a falusi könyvtárakra vonatkozó anyagot, ami szintén megkönnyítette a kartoték használatát.

Az élet nap mint nap új kérdéseket vet fel; ezeket is fel kell vennünk a kartotékba. Példa erre a "Városunk és járásunk a hatodik öt éves tervben" és "A Lomonoszovi járás a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójára" című szakcsoport.

Az egyik legfontosabb momentum a helyismereti kartotékba kerülő anyag kiválasztása és feltárása. Ebből a célból a könyvtár rendszeresen és rendszeresen tanulmányozza állományát. Két év alatt feltártuk a Lomonoszovi járásra vonatkozó történelmi, műszaki és művészeti jellegű könyveket. A közeljövőben befejeződik a mezőgazdasági és a természettudományos irodalom átnézése is.

A könyvtár dolgozói rendszeresen tanulmányozzák a szak-kiadók távlati terveit és beszereznek minden olyan művet, amely a Lomonoszovi járásra vonatkozik. Jó segítséget nyújt a "Novue knigi" c. bulletin, továbbá a folyóirat- és hírlapcikkék bibliográfiájához készült földrajzi mutató, valamint a leningrádi területről írott könyvekről szóló tájékoztató.

Több mint 200 évvel ezelőtt a volt oranienbaumai /jelenleg Lomonoszovi járás/ területén M. V. Lomonoszov, a nagy orosz tudós létrehozta az ország

első szinesüveg gyárát, Uszt'-Rudiceben. A tudósnak e figyelemreméltó kezdeményezéséről részletesen beszél A. Morozov "M. V. Lomonoszov" című könyvében. A monográfia végén tekintélyes bibliográfia áll, melynek egyik fejezete ezt a címet viseli: "Az orosz üvegekészítés és mozaik-művészet alapítója". E fejezettel megismerkedve, felkutattunk és karotékunkba felvettünk egy csemő forrásmunkát Lomonoszov uszt'-rudicei működéséről.

V. Dobkovic "Hol töltjük el pihenőnapunkat" című utikalauzának Lomonoszov városáról szóló fejezetében említés történik arról, hogy egy ideig a régi Oranienbaumban lakott A. K. Szavraszov művész. A Nagy Szovjet Enciklopédiában kutatva, a Szavraszov-ról szóló cikk függelékeként egy bibliográfiát találtunk, mely a kiváló orosz tájképfestő életéről és munkáságáról szóló irodalmat öleli fel. Ebben benne van az oranienbaumi járásban való tartózkodásának ismertetése is. /37.kötet, 575.lap./

A szóbanforgó bibliográfiában felsorolt könyvek nem voltak meg könyvtárunkban, így hát a könyvtárközi kölcsönzés útján beszereztük azokat a leningrádi Területi Könyvtárból és felvettük helyismereti kartotékunkba.

Ezzel kapcsolatban meg kell neveznünk a helyismereti irodalom felkutatásának még egy igen fontos forrását, nevezetesen a többi könyvtárak állományát. A járási könyvtár szempontjából elsősorban az illetékes területi könyvtár jön szóba. A leningrádi Területi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya már évek óta vezet jól szerkesztett helyismereti kartotékot. Az egyes osztályokon belül az anyagot a terület járásai szerint csoportosítják. Könyvtárunk dolgozói rendszeresen tanulmányozzák e kartoték "Lomonoszovi járás" című szakcsoportját, és új cimleírásokkal gyarapítják saját kartotékjukat. Így felvettük például a Lomonoszov város muzeummá átalakított palotáiról és parkjairól szóló cikkeket, melyek a "Vecsernij Leningrad" /Esti Leningrad/ című hírlapban jelentek meg, ezt a lapot ui. könyvtárunk nem kapja.

Az Állami Nyilvános Szaltükov-Scsedrin Könyvtár betürendes katalógusa segítségével fel tudtunk kutatni egy sor olyan könyvet, amelyek A. F. Mozsajszkijről, a világ első repülőgépének megalkotójáról szólnak; Mozsajszkij munkássága szintén összefügg a lomonoszovi járás múltjával. A könyvekről és cikkekről készült cimleírásokat tartalmazó katalóguscédulákon - mégha ezek a könyvek más könyvtárak állományában vannak

is, de mi is felvesszük helyismereti kartotékunkba - mindig feltüntetjük, hogy melyik könyvtárban lehet megtalálni a kérdéses kiadványt. Ez az utalás lehetővé teszi az olvasók számára, hogy a keresett könyvet a könyvtárközi kölcsönzés útján beszerezhessék.

A kisebb cikkeket, az olyan könyvekből vett különálló bekezdéseket, melyek más könyvtárak állományában találhatók, rendszerint lemásoljuk vagy teljes egészében legépeljük és a bibliográfiai cimleírást tartalmazó katalóguscédulára ragasztva beosztjuk a helyismereti kartotékba.

A lomonoszovi könyvtár helyismereti munkássága szoros kapcsolatban áll a helyi muzeum munkájával. A járás életének kutatásával foglalkozó muzeumi dolgozók megjelölik számunkra azokat a járás gazdaságára, kulturájára, természetére és történetére vonatkozó témákat, amelyekkel foglalkoznunk kell.

A könyvtár munkatársai rendszeresen és elmélyülten tanulmányozzák a muzeum kiállításait. Nem egyszer ezeknek segítségével tudják megállapítani, hogy mely kérdések nem szerepelnek kellő mértékben helytörténeti anyagunkban. Így például, amígön útvizsgáltuk a muzeum helyismereti szakköre által kézírással kiadott "Vidékünk" című folyóiratot, kutatni kezdtünk olyan irodalom után, mely Szaltükov-Scsedrin írónak, Muszorgszkij zeneszerzőnek, Lescsesev költőnek oranienbaumi tartózkodásáról szól. Az Állami Nyilvános Szaltükov-Scsedrin Könyvtár segítségével és a területi könyvtár közreműködésével olyan adatokat és anyagokat találtunk, amelyeket sem mi, sem a muzeum dolgozói azelőtt nem ismertek.

Ugyanakkor a könyvtár is rendszeresen tájékoztatja a muzeumot az újonnan felkutatott és nyilvántartásba vett könyvekről, illetve helyismereti jellegű cikkekről; különösen fontosak azok a közlemények, amelyek valamilyen formában és mértékben kiegészíthetik a muzeumi kiállítás anyagát.

A területi időszak kiadványok átnézésénél az általános jellegű cikkekben is nem egyszer találunk érdekes adatokat és tényeket a lomonoszovi járásra vonatkozóan. Ezeknek a cikkeknek a cimleírásánál feltüntetjük a vonatkozó lapokat, bekezdéseket, sorokat, stb.

A járási könyvtár a lehető legnagyobb részletességgel és rendszerességgel tükrözteti kartotékjában járásunk életének minden mozzanatát, ezáltal igen értékes helyismereti anyagot gondoz. Ugyanakkor, ha azt ki-

vánjuk, hogy a járási könyvtár helyismereti kartotékjában a központi és a területi időszaki sajtóban közreadott adatok is szerepeljenek, jól meg kell válogatnunk a helyi hírlapból felveendő anyagot. A járási hírlapnak teljes egészében való kikézdulázása először is óriási mennyiségű munkaidőt igényel, másodsor arra vezet, hogy a bibliográfiai tájékoztató apparátus nem kívánatos módon megduzzad.

A válogatás alapvető szempontja természetesen a cikk, illetve közlemény tartalma és nem pedig valamely formális kritérium, például a cikk terjedelme. A járásban feltárt foszforit-lelőhelyekről szóló szerény hír, vagy egy rövidebb cikk, mely arról beszél, hogy milyen jogfosztott helyzetben volt a forradalom előtt a tönkretett parasztság a volt oranienbaumi járás, Gosztilicá faluban, /a cikk a helyi "Vpered" című hírlapban jelent meg/, ugyanugy bekerül a kartotékba, mint a terjedelmes utikalauzok, amelyek Leninoszov város muzeumá átalakított palotáiról és parkjairól nyújtanak képet.

Könyvtárunk az ugynevezett kizárásos módszert alkalmazza. Meghatároztuk, hogy melyik az a járási lapban közreadott anyag, mely nem kerül be a kartotékba. Ezekhez tartozik például a más kiadványokból átvett anyag, amennyiben nem foglalkoznak benne a helyi lakosok életének kérdéseivel, a Szovjetunió Távirati Irodájának közleményei, a nemzetközi élet hírei, az ismeretterjesztő cikkek, a külön a járási lap számára írt cikkek, előadások, tárcák, amennyiben ezek nincsenek kapcsolatban a járás jelenével, illetve múltjával, továbbá az alkalmi jellegű anyagok /felvilágosítások, hirdetések, az olvasók levelei/ egy része.

A könyvtár dolgozói a fenti szempontok szem előtt tartásával gondosan átnézik a járási lap legfrisebb számát, egyezményes jeleket téve azokhoz a cikkekhez, amelyeket fel kell venni a kartotékba; csak ezután látnak munkához.

A katalóguscédulára a következő adatokat vesszük fel: a szerző neve és a könyv, illetve a cikk címe; alcim, kiadó, a megjelenés helye és éve /könyv esetében/, a folyóirat, hírlap neve, évfolyama, száma/ az időszaki kiadványokból vett cikkeknel a hónapot és a napot is feltüntetjük/; mennyiségi jellemzők: a lapok, illusztrációk száma; sok esetben, különösen kisebb cikkeknel, a nyomtatott sorok számát is felvesszük; megjegyzések.

A címleírást a hírlap azon példánya alapján kell készíteni, amely

nem kerül bekötésre. Ilyen esetben a legérdekesebb és legaktuálisabb cikkeket mindjárt ki is vághatjuk és a megfelelő katalóguscédulára ragasztva beoszthatjuk a kartotékba.

.....

A hírlapokban közölt cikkek címének legnagyobb részénél nem tüntetik fel a cikkben leírásra kerülő esemény helyét, tartalmát, stb. Ilyen címek vannak pl.: "A városi szovjet negyedik ülásszaka", "Népművelési munka", "Harc a termelés műszaki színvonalának emeléséért", stb. Mindezekben az esetekben rövid megjegyzéseket fűzünk a címhez, magyarázatot és adatot közlünk a szerzőre vonatkozóan; ezeket közvetlenül magából a szövegből, illetve közleményből merítjük.

A szóbanforgó megjegyzéseket a címleírás után, ill. a cikk címe után írjuk és négyszögletes zárójelbe tesszük. Így például a fentebb említett cikkekhez a következő megjegyzéseket fűztük: "A városi szovjet negyedik ülásszaka /Lomonoszov város iskolái oktató-nevelő munkájának eredményeiről/", "Népművelési munka /a lomonoszovi kenyérgyárban/", "Harc a termelés műszaki színvonalának emeléséért /a kötszövő ipari szövetkezetben/".

Abban az esetben, ha a cikknek több vonatkozása is van, a kartoték különböző osztályaiba és alosztályaiba soroljuk. Ilyenek elsősorban a helyi állami- és pártszervezetek határozatai és döntései, a helyi sajtó szemléi, a nagy szerkesztőségi cikkek. "A Szovjetunió Kommunista Pártja Járási Bizottságának konferenciái, plénumai, aktivái", "A pártszervezetek munkája", "Sajtó", "A helyi szovjetek működése" elnevezésű szakcsoportokon kívül a fenti anyagok címleírásait beosztják a megfelelő szakcsoportokba is, aszerint, hogy tartalmuknál fogva /az adott határozat, illetve cikk tartalmát tartva szem előtt/, hová tartoznak. Így például "A városi szovjet IX. ülásszaka /A kereskedelem helyzete Lomonoszov városában/" cím alatt közölt anyagot a következő két alosztályba vesszük fel: "A városi szovjet ülései", ill. "Kereskedelem".

Amennyiben a lapban közreadott cikkek szerzőire vonatkozóan adatok is találhatóak, illetve megállapíthatók, ezeket a címleírás végén helyezük el.

A címleírást sok esetben rövid annotációval egészítjük ki.

Az annotálás természetesen nem könnyű dolog, különösen azokban a könyvtárakban, ahol nincs főhivatású bibliográfus. Éppen ezért főleg

olyan kiadványokat annotálunk, amelyek nincsenek meg könyvtárunkban, s így azokkal az olvasók nem ismerkedhetnek meg közvetlenül.

Bizonyos idő elteltével a kartotékba felvett cikkeknek egy része elavult. Ezért időről-időre /évenként kétszer-háromszor/ átvizsgáljuk a kartotékokat és kiemeljük onnan az elavult anyag céduláit.

A helyismereti jellegű és tartalmu könyvekről két katalóguscédulát veszünk fel: egyet a szakkatalógus, egyet pedig a helyismereti kartoték részére. Ezzel egyidejűleg a szakkatalógusba kerülő cédulára utalást írunk, azokra a cikkekre mutatva, amelyek az adott kérdésről szólnak és a helyismereti kartotékban foglalnak helyet.

A hírlap- és folyóiratcikkek általános kartotékjában a "Helyismeret" című osztólap mögött csak olyan anyagot szerepeltetünk, amely a helyismereti munka módszertanára vonatkozik; ugyanakkor utalót teszünk a következő szöveggel: "A Lomonoszovi járásra vonatkozó anyagot lásd a helyismereti kartoték "Járásunk" című része alatt."

Az utalások rendszere lehetővé teszi, hogy az olvasók még aktívabban használják a helyismereti kartoték anyagát.

.....

Az a tény, hogy a kartoték anyaga tartalmi szempontból igen szerteágazó és csoportokra bomló /a Lomonoszovi könyvtár kartotékjában pl. több mint 90 szakcsoport szerepel/, nagymértékben megkönnyíti a különböző tematikai igények kielégítését. Példaképpen felsorolunk néhány olyan kérést, melyeket gyorsan ki tudunk elégíteni jól felépített helyismereti kartotékunk útján: "M. P. Muszorgszkij tartózkodása járásunkban", "M. V. Lomonoszov-kolhoz", "Lomonoszov városa a Nagy Honvédő Haboru idején", "Az oranienbaumi járás multja", "Járásunk természeti feltételei", "A kalistyenszki halkonzerváló üzem", stb.

A kartoték segítségével szoktuk kiválasztani az anyagot a könyvkiállítások számára és ezeknek alapján készítjük a helyismereti tematikájú plakátokat is. Csupán az elmúlt másfél év alatt a következő témájú kiállításokat rendeztük: "A szülőföldön", "Tanulmányozzatok járásunk kiváló mezőgazdasági dolgozóinak tapasztalatait", "Járásunk a hatodik öt-éves tervben", "O. A. Kiprenszkij művész - a Lomonoszoviak földije", "M. V. Lomonoszov munkássága járásunkban". A tájra vonatkozó nyomtatott kiadványok propagálásának egyik igen hatásos formája a könyvismertetés,

Könyvtárunkban a következő témákról tartottunk sikeres ismertetést: "Városunk multjából", "A lomonoszovi járás természete", "Sz. I. Moszin - az orosz lőfegyver megteremtője". A bibliográfiai szemléhez való felkészülés mindenkor a kartoték megfelelő fejezetének áttanulmányozásával kezdődik. A helyismereti kartoték segítséget nyújt a könyvekről szóló beszélgetések anyagának kiválasztásához, tematikai albumokat és hírlap-kivágatokat magában foglaló dossziék felfektetéséhez.

Ahhoz, hogy olvasóink figyelmét ráirányítsuk a járásról szóló irodalomra, a járási könyvtár a járási lap hasábjain rendszeresen közöl cikkeket a könyvtár helyismereti munkájáról.

.....

A helyismereti kartoték felfektetésének és vezetésének sikere, csak-ugy mint a könyvtárnak a tájra vonatkozó irodalommal való foglalkozása és annak eredményei, jelentős mértékben maguktól a könyvtári dolgozóktól függnék. Csak az igazán lelkes tájkatató teheti valóban érdekeltté az olvasót a tájanyag olvasásában, s csak így tudja hozzáértően feltárni az olvasók előtt azt a sokféle helyismereti nyomtatott anyagot, mellyel bármely közművelődési könyvtár rendelkezik.

Eredeti cím: Kraevedcseszkaja kartoteka v rajonnoj biblioteke.
Megjelent: Bibliotekar', 1958. 2.sz. 36-41.lap.
OSzK.ford.sz.: 1948.
